

Střevíčník pantoflíček – *Cypripedium calceolus*

15. srpna slaví katolická církev svátek Nanebevzetí Panny Marie. Tento den se dříve nazýval svátkem Panny Marie kořenné, neboť věřící Matku Boží uctívali řadou květin a v kostele se světily byliny, plody a semena. Byliny, svázané do kytičky, se používaly jako léčivý prostředek. S jedinou výjimkou: střevíčníkem pantoflíčkem. Již jeho jméno, také nazýván jako pantoflíčky Panny Marie, mu připravilo zvláštní osud. Neboť díky lehce uspávacímu a toxickému účinku s ohledem na obsah cypripedinu a některých chinonů, nelze střevíčník považovat za léčivou bylinu.

Mnohem více nás fascinuje výška rostliny, která je svými až 80 cm pro orchideje atypickou, a její mystický zjev: do čtyř stran trčí tmavě červenohnědé, spirálovitě zatočené a zvlněné špičaté korunní lístky a srostlé kališní lístky, obklopující žlutý, botkovitě vyklenutý pysk (labellum). Již v antice spojovali střevíčník se střevícem bohyně lásky a úrody. Řecké slovo *kypris* (lat. *cypris*) bylo přívskem bohyně Afrodity (řím. *Venuše*) dle jejího starého kultovního místa, města Paphos na Kypru, a latinské *pedis* (řec. *pódion*) znamená noha či nožka. Linné připojil druhové jméno *calceolus*, což v překladu znamená botka, botička.²

Díky své oblíbenosti je tato vzácná orchidej v Rakousku považována za ohrožený druh, což je způsobeno jejím vyrýváním a vytrháváním, ale i její nízkou a izolovanou populací, přeměnou přírodě blízkých lesů a výstavbou cest a lesních silnic. V severním a jihovýchodním podhůří a v panonské oblasti je klasifikována jako ještě mnohem ohroženější. Protože tento druh stojí na samém vrcholu hierarchie ochrany přírody, střeží ochránci přírody dnem i nocí jedinou zbývající lokalitu výskytu střevíčníku ve Velké Británii nedaleko města York v období jeho květu.³

Střevíčník je nejen největší domácí orchidejí, patří i mezi nejnebezpečnější rostliny, alespoň pro včely květné. Podivuhodná vůně a spektakulární vzezření mají nepochybně atraktivní účinek na hmyz. Ten usedne na okraj pysku, leze sem a tam, uklouzne na strmé, dovnitř obrácené mastné části květu a spadne do pasti. Olejová vrstva na vnitřní straně pysku brání hmyzu vylézt ven a činí útěk z pastového květu prakticky nemožným. Jediná cesta ven z květu vede přes opylovací aparát. Tímto způsobem se včela dotkne nejdříve blizny a pak alespoň jednoho ze dvou lepkavých prašníků, kam je vedena průsvitným oknem v "pantoflíčku". Hmyz však v květu střevíčníku nenalezne ani nektar, ani jinou potravu - nachystal se! Díky tomuto speciálnímu opylovacímu mechanismu, při němž jsou různé včely (většinou jen jednou!) nalákány květem střevíčníku, je rozmnožovací schopnost květů přiměřeně nízká. Dokonce i v úspěšných letech uvolní sotva čtvrtina až třetina květů pouzdra a tím i semena.⁴

⁵ohledem na nízkou reprodukční úspěšnost střevíčníku má vyrývání nebo opakované trhání této rostliny o to dramatičtější dopad. Není proto žádný div, že je přísně chráněná.

¹ BECKMANN D. a B.: Das geheime Wissen der Kräuterhexen, 4. vydání. dtv, München 2002. Str. 178

² AICHELE D., SCHWEGLER H.-W.: Die Blütenpflanzen Mitteleuropas, 2. vydání. Kosmos, Stuttgart 2000. Str. 153

³ SCHRATT-EHRENDORFER L.: Entwicklung von Kriterien, Indikatoren und Schwellenwerten zur Beurteilung des Erhaltungszustandes der Natura 2000-Schutzgüter - Band 4: Populäre SchutzobjektSteckbriefe; BMFLW, UBA 2005. Str. 165.

⁴ HASELWANTER G.: Der Frauenschuh - Ein Goldener Käfig für Insekten, Alpenpark Karwendel Magazin, 2004. Str. 8